

Het jaar

2025

In zijn *comedy special* uit 2025 gaat de Britse komiek Simon Brodtkin 250 jaar de toekomst in en vraagt of Brexit een succes was: ‘Too early to tell’. Daarna vraagt hij hoe het met de HS2, de vermaledijde hogesnelheidsverbinding naar het noorden van Engeland, gaat: ‘Almost finished’. Dat is een beetje het gevoel dat je in Nederland ook over een jaar kan bekruipen. Aan de ene kant een wereld die geopolitiek en technologisch nieuwe dieptepunten bereikt en aan de andere kant geen meter lijkt op te schieten. De crisissen blijven de crisissen, de dossiers de dossiers; hadden we onze tekst uit de vorige editie genomen en opnieuw geplaatst, had u het misschien niet eens gemerkt. Zo ook tijdens de tweede editie van het Bal der Verbeelding van de BNA waar Anne Schroën bij de opening voorzichtig uit de coulissen van de Stadsschouwburg in Amsterdam schreed. Ze opende met de opmerking dat ze na anderhalf jaar directeurschap nog altijd snedige opmerkingen krijgt over het feit dat ze toch geen architect is. Het toont iets van de moeite die de beroepsgroep heeft om met andere sectoren te praten of die om raad te vragen. Niet heel veel later fileerde Bas Heijne op het podium de twee dilemma’s die ruimtelijk Nederland in hun greep blijven houden: optoppen en renovatie of bijbouwen. Heijne had ‘net zoveel moeite met de onwerkelijke euforie van D66 als met het tut-tuttende behoudende van de critici’. *Crowd-pleasend* aan de gemixte opkomst van opdrachtgevers, architecten en beleidsmakers kiest hij, tegen een achtergrond van een te slopen Moerdijk, toch voor nieuwbouw en ziet met enige scepsis de door Jetten beloofde 10 nieuwe steden tegemoet. Optoppen lijkt, net als de Europese Unie in referendum tijd, nog altijd ‘best belangrijk’. Terwijl juist op Europees niveau het burgerinitiatief HouseEurope, dat in Nederland ook aan partnerschappen bouwt, steeds meer tractie krijgt om een einde te maken aan sloop en speculatie, al is succes nog ver te zoeken. Met eenzelfde loomheid presenteerde het kabinet-Schoof een Nota Ruimte die door experts als tandeloos wordt gezien en waarin echte keuzes en urgenties met grote waarschijnlijkheid zullen verzanden door een gebrek aan concrete invulling. De renovatie van het politieke centrum zelf is

The year

2025

In his 2025 comedy special, British comic Simon Brodtkin projected himself 250 years into the future and asked whether Brexit had been a success: ‘Too early to tell’. He then asked how construction of the HS2, the wretched high-speed rail link to the north of England, was going: ‘Almost finished’. It’s rather like the world-weary sense of stagnation that can creep over you at the end of just one year in the Netherlands. A world that is sinking to new geopolitical and technological depths while not appearing to make any progress at all. The crises are still the crises, the dossiers the dossiers; had we simply republished last year’s text, you might not even have noticed. There was a similar feeling of déjà vu at the opening of the second edition of the BNA’s Bal der Verbeelding, when director Anne Schroën stepped on to the stage of the Stadsschouwburg in Amsterdam and began by noting that after eighteen months as director she still gets snide remarks about the fact that she is not actually an architect. It reveals something of the difficulty the profession has in engaging with other sectors or seeking their advice. Not much later Bas Heijne took to the stage to dissect the two dilemmas that continue to bedevil the Dutch planning sector: adding storeys (aka topping-up) and renovation versus new-build development. Heijne found the surreal euphoria of D66 just as hard to stomach as the critics’ disapproving conservatism. In a crowd-pleasing gesture to the mixed audience of clients, architects and policymakers, and against a background of plans to demolish an entire village in the name of progress, he opted for new-build and viewed the 10 new cities promised by the new prime minister with some scepticism. Like the European Union when put to a referendum, ‘topping-up’ is still ‘quite important’. Meanwhile, at the European level, the HouseEurope citizens’ initiative – which is also building partnerships in the Netherlands – is gaining increasing traction with its efforts to put an end to demolition and speculation, though success is still a long way off. With the same lack of urgency, the interim Schoof administration finally unveiled a Spatial Planning Memorandum, deemed toothless by experts, in which the real choices and priorities will most likely get bogged down owing

opnieuw vertraagd en loopt ondanks de sobere en doelmatige doelstelling tegen verdere kostenoverschrijdingen aan. De *Jaarboek*-redactie editie 2030-2031 mag haar borst natmaken. Het wachten is bij schrijven hiervan ook op een nieuwe Rijksbouwmeester – op zoek naar een rariteit: een succesvol architect, liefst een vrouw, die willens en wetens een florierende praktijk opgeeft, voor een onzeker bestaan in een pseudo-politieke functie. Tot een discussie over het nut van het rijksbouwmeesterschap kwam het nog niet. Gebeurde er dan helemaal niets? Tuurlijk wel! Een kleine tour d’horizon!

Om met een van de meest hilarische momenten te beginnen: een spread uit de laatste editie van *Exactitudes* (nai010 uitgevers) waarin Ari Versluis and Ellie Uyttenbroek subculturen subliem fotografisch vastleggen: het blijkt dat de (voornamelijk Rotterdamse) architectuur-elite niet veel meer mode originaliteit kent dan de gemiddelde gabber, taxichauffeur, of andere geportretteerde sujetten: de coltrui met zwaar montuur bril is vervangen door Maoïstische werkjassen die dan wel ontworpen zijn door Dries van Noten of Bonne. Verder lijkt Rotterdam langzaam uit haar culturele crisis te klimmen: Museum Rotterdam krijgt

↑ ‘197 Architect - Rotterdam 2025’, Ari Versluis & Ellie Uyttenbroek, *Exactitudes*, 2025
Foto/Photo: Ari Versluis & Ellie Uyttenbroek

↓ Bjarke Ingels Group (BIG), *Ancient Future: Bridging Bhutan’s Tradition and Innovation in Arsenale di Venezia*, 2025
Foto/Photo: Bjarke Ingels Group

onderdak in de Steigerkerk, het Fotomuseum is na veel gedoe eindelijk open, en er is een goedgekeurd plan voor de verbouwing van Museum Boijmans van Beuningen door Mecanoo. Nadat vrijwel elk bureau in de stad zich al over de Kuip heeft gebogen, is Powerhouse nu bezig met een sympathiek plan waarin behoud centraal staat. Op steenworp afstand van diezelfde Kuip verrijst in de toekomst, als duurzaam ondernemer Don Ritzen zijn zin krijgt, een splinternieuw Shift Landmark van 240 miljoen euro dat de mens op een of andere manier zal moet aanzetten tot duurzamer leven. Vijf finalisten, waaronder MVRDV en Mecanoo, leverden iconische bouwwerken die regelrecht door ChatGPT leken te zijn opgehoest. Ook in Rotterdam: bij het Nieuwe Instituut (NI) komt de creatieve leiding in relatief onbekende internationale handen van Yesomi Umolu; waar de vorige artistiek directeur, Aric Chen, de weg naar verbinding met de architectuurpraktijk in Nederland met verve verkende, is het afwachten hoe Umolu, die een meer Angelsaksische kunstzinnige achtergrond heeft en in maart 2026 het roer heeft overgenomen, daar vervolg aan zal geven. Gelijktijdig aan de directiewissel werd het archief van Aldo van Eyck toegevoegd aan de NI-collectie. Verder blijkt dat het behoud van Van Eycks gebouwen misschien heilig is, maar zijn collectie inheemse beelden en kunst in Loenen minder. Uit geldgebrek veilden de erven de kunstcollectie en is het huis in Loenen nu leeg.

Een van de betere tragisch-komische momenten in het buitenland was te beleven tijdens de 19de Internationale Architectuur Biënnale van Venetië waar in het midden van de Arsenale een installatie te vinden was van BIG die boekdelen sprak over de relatie tussen architectuur en robotica: als onderdeel van een nieuw luchthavenproject, was een Bhutaans duo houtbewerkers druk bezig om een houten balk te voorzien van fraai handgemaakt ornamentaal houtsnijwerk. Achter hen een grote robotarm die met een kwastje de balken *smart* wist af te vegen. In de kakofonie van een biënnale – dit jaar volgens critici kakofonischer dan ooit – kon het Nederlands paviljoen, met als thema Sidelined en

to a lack of concrete implementation. The renovation of the political centre itself has been delayed yet again and, despite the modest and functional objectives, is facing further cost overruns. The editors of the 2030-2031 *Yearbook* are hereby forewarned. At the time of writing we are also still waiting on the appointment of a new Chief Government Architect. It’s a quest for that rarest of birds – a successful architect, preferably a woman, willing to give up a thriving practice for an uncertain existence in a pseudo-political function. As yet, there has been no discussion about the usefulness or otherwise of the role of chief government architect.

So did nothing at all happen this past year? Of course it did! A brief tour d’horizon.

We begin with the most hilarious moments. First up a spread from the latest edition of *Exactitudes* (nai010 publishers) with Ari Versluis and Ellie Uyttenbroek’s sublime photographic portraits of subcultures. It turns out that the fashion sense of the (mainly Rotterdam-based) architecture elite is not much more original than that of your average clubber, taxi driver or any of the other subjects portrayed: the turtleneck and thick-rimmed glasses have been swapped for work jackets à la Mao, albeit designed by Dries van Noten or Bonne. For the rest Rotterdam appears to be slowly emerging from its cultural crisis: Museum Rotterdam is moving into the Steigerkerk, the much-delayed Netherlands Photo Museum has finally opened and Mecanoo’s plan for the renovation of Museum Boijmans van Beuningen has been approved. After just about every architectural practice in the city has had a go at the Kuip stadium redevelopment, Powerhouse is now working on a sympathetic plan focused on preservation. A stone’s throw away from that same Kuip – if sustainable entrepreneur Don Ritzen gets his way – a brand-new, 240 million euro Shift Landmark will arise, aimed at somehow or other encouraging people to live more sustainably. Five finalists, including MVRDV and Mecanoo, submitted iconic structures that looked to have been spewed out by ChatGPT. Also in Rotterdam: creative leadership at the Nieuwe Instituut (NI) has been entrusted